

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет
«Одеська юридична академія»

«СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ»
«MODERN POLITICAL PROCESSES: GLOBAL
AND NATIONAL DIMENSIONS»

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

30 листопада 2023 р.

м. Одеса

УДК 323.2+327(043.2)

За загальною редакцією президента Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, академіка Національної академії педагогічних наук України **С.В. Ківалова**.

Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м.Одеса, 30 листопада 2023 р.) /за заг.ред. С.В. Ківалова. –Одеса , 2023. 238с.

Modern political processes: global and national dimensions: materials of the 3rd International scientific and practical internet conference (Odesa, November 30, 2023) / by general editor. S.V. Kivalov. - Odesa, 2023. 238p.

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції.

УДК 323.2+327(043.2)

© Національний університет

«Одеська юридична академія», 2023

ЗМІСТ:

ПЕРЕДМОВА.....	3
I СЕКЦІЯ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАРАДИГМИ І КОНЦЕПТИ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН	
Балан С. (Київ) Від інформаційного суспільства до інформаційної держави: закономірності та перспективи формування держави нового типу.....	9
Кормич А. (Одеса) Динаміка концепту держави в контексті цифрової трансформації: чинники та виклики.....	13
Ovcharenko S. (Switzerland, Geneva) Post-non-classical discourse of informational confrontation policy research.....	17
Яковлев Д. (Одеса) Рациональний вибір у сучасному політичному процесі: соціально-психологічні дихотомії	23
Білий В. (Одеса) Політичні дебати у сучасному політичному процесі.....	27
Яковлева Л. (Одеса) Соціальне проектування легітимності влади у сучасних політичних процесах.....	31
Железков А. (Одеса) Політико-правова регламентація узурпації влади.....	35
Чигідін В. (Одеса) Демократичне представництво у сучасному політичному процесі.....	38
Ярова Л., Кольцов В. (Одеса) Демократизація політичного процесу в Україні: від деолігархізації до консолідації суспільства.....	43
Яковлев Д., Іваськова Д. (Одеса) Свобода вибору як визначальна умова демократичного політичного процесу.....	47
Пелевін Є. (Одеса) Громадянське суспільство та публічна влада: рівні взаємодії.....	50
Гученко К. (Київ) Вплив політичних процесів на вчинення військовослужбовцями злочину дезертирства.....	55
Чоста К. (Краматорськ) Імідж державного службовця як предмет політичного аналізу.....	60

Денис Яковлев,

доктор політичних наук, професор,

декан факультету психології, політології та соціології,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Раціональний вибір у сучасному політичному процесі:

соціально-психологічні дихотомії

Для сучасного політичного процесу ситуація вибору є точкою біфуркації з невизначеним, «відкритим» результатом. Вибір спричиняє якісні трансформації політичного процесу, визначає рух політичної системи у напрямку демократії або авторитаризму. Ситуація вибору, у якій знаходяться індивідуальні чи колективні політичні актори у соціально-політичному вимірі характеризується публічністю, – вона завжди привертає увагу масмедіа, громадської думки, експертів тощо. Однією із головних вимог до вибору в умовах демократичного політичного процесу є його раціональність. На усіх етапах вибору індивід здійснює раціональний розрахунок вигоди (власної чи суспільної).

У сучасному політичному процесі раціональний вибір складається із послідовних кроків: 1) визначення індивідом «ситуації вибору» та ідентифікації себе як «людини, яка вибирає»; 2) готовності нести відповідальність за наслідки власного вибору; 3) визначення проблеми сучасного політичного процесу, яка потребує вирішення; 4) формулювання альтернатив (вибір є раціональним, якщо індивід обирає з-поміж двох альтернатив); 5) вибір однієї з альтернатив; б) здійснення рішучих кроків щодо реалізації вибору.

Водночас, вибір є предметом міждисциплінарних досліджень – від соціології до економіки, від математики до психології. За визначенням В. Духневича, «З точки зору політичної психології, про вибір індивіда в певній проблемній ситуації (якими, зокрема, є вибори) варто говорити тоді, коли він

зобов'язаний використовувати об'єктивно існуючі обставини (зробити вибір), прийняти рішення, взяти відповідальність» (1, с. 70). Принагідно зазначимо, що електоральний вибір є складовою політичного вибору, а раціональний вибір кожного громадянина, який голосує, визначає подальші напрямки розвитку політичного процесу.

У фокусі досліджень раціонального вибору є дійова особа – індивід, який обирає; дихотомія «атомізм – холізм» вирішується на користь атомізму. У ВУЕ принцип методологічного індивідуалізму визначається, як «...принцип, згідно з яким суспільство розглядається як сума індивідів, а вивчення соціальних явищ, процесів зводиться до вивчення поведінки окремих індивідів» (3).

Для демократичного політичного процесу готовність індивіда до вибору є фундаментальною умовою. Зокрема, Е. Фром, досліджуючи феномен «втечі від свободи» називає його передумовою тоталітарного політичного режиму. Він пише: «Основним суб'єктом соціального процесу є індивід, його бажання і страхи, пристрасті й роздуми, схильність до добра чи зла... Свобода хоч і принесла людині незалежність і раціональність, але й зробила її ізольованою, а отже – стривоженою та безсилою. Ця ізоляція нестерпна, тож людина має кілька альтернатив: або втекти від тягара свободи до нової залежності, нового підпорядкування або просуватися далі аж до повної реалізації позитивної свободи, заснованої на унікальності та індивідуальності кожного... розуміння причин тоталітарної втечі від свободи є передумовою будь-якої дії, спрямованої до перемоги над силами тоталітаризму» (4, с. 5-6).

У сучасному політичному процесі тривають пошуки раціонального конституційного та інституційного дизайну. Цим обумовлюється необхідність визначення альтернатив, які стосуються фундаментальних питань розвитку українського політичного процесу. Йдеться про вибір між 1) авторитаризмом та демократією, як типами політичного режиму; 2) президентською та парламентською формами правління; 3) пропорційною та мажоритарною виборчими системами (6, с. 197).

Дослідження раціонального вибору у сучасному політичному процесі передбачає визначення соціально-психологічних дихотомій. До них віднесено, по-перше, дихотомію «політика – адміністрація», тобто розмежування бюрократії та політиків (її сформулював В. Вілсон). Раціональна бюрократія, згідно веберіанській традиції, не потребує електоральної легітимації. Навпаки, політичний діяч має бути обраним громадянами. Ця дихотомія, яка пройшла тривалий шлях у теоретичному та практичному вимірах, знайшла своє вирішення у концепції «компліментарності політики та адміністрації» (8, с. 165). У сучасному політичному процесі відбувається політизація бюрократії, яка, задля забезпечення успішної кар'єрної траєкторії, потребує визначеної партійної ідентифікації.

По-друге, щодо раціонального вибору індивіда слід відзначити дихотомію вибору «автоматизована дія v. реакція на екстремальну ситуацію». Для громадян демократичних країн вибори є рутинною справою; навпаки, для перехідних країн – це завжди екстремальна ситуація, виклик усталеному порядку речей.

По-третє, дихотомія «життєвий вибір v. політичний вибір». Якщо для представників інститутів публічної влади від політичного вибору залежить їх подальший життєвий шлях, то для інших категорій громадян електоральний вибір – це делегування повноважень іншим особам, яке не впливає напямучу на їх повсякденне життя. Водночас, посадові особи органів публічної влади мають найвищий рівень психологічної готовності до виборів.

По-четверте, у виборі слід розрізняти дві складові: «1) вибір як акт прояву електоральної активності індивіда під час проведення виборів у державні органи влади; 2) вибір як позицію індивіда щодо соціально-політичної дійсності» (2, с. 154). Для деяких громадян електоральний вибір є прямим продовженням їх сформованої позиції відносно сучасного політичного процесу, у той же час для інших – це рішення, прийняте у день голосування.

По-п'яте, дихотомія «масмедіа v. політичні ідеології». Очевидно, що сучасний політичний процес характеризується зменшенням ролі ідеологічної та

партійної ідентифікації. Натомість зростає роль інформації, а раціональний вибір потребує від громадян медіаграмотності та постійної інформаційної селекції. Комунікативні технології, зокрема медіа-скандали, стають основним чинником електорального вибору. Ідеології відійшли на другий план під час виборів до Верховної ради України у 2019 році: «У процесі парламентських виборів у 2019 році ідеологія не була визначальним фактором. Партія «Слуга народу», яка перемогла з великим відривом і отримала більшість голосів у парламенті, мало уваги приділяє ідеології... Навпаки, парламентські старожили, які мають відносно розгорнуту ідеологічну доктрину, отримали мінімальну електоральну підтримку. Це тривожний сигнал, який призведе до зниження уваги до ідеологій на наступних виборах» (7, с. 24-25).

Навпаки, медіа-скандали стають впливовим соціально-психологічним чинником раціонального вибору. Їх потужність зростає внаслідок медіатизації сучасного політичного процесу, коли публічними стають порушення з боку політичних акторів суспільних норм та заперечення демократичних цінностей. Відзначимо: «У сучасному політичному дискурсі не залишилось місця для такого, здавалось би, елементарного здобутку політики епохи модерна й маркеру демократії, як політичні дебати... дискурс медіа сьогодні формується розважальними ток-шоу на політичну тематику та обертається навколо медіа-скандалів... застосування раціональної аргументації в дискурсивному просторі з метою переконання громадян поступилось місцем медіатизації політики» (5, с. 85).

Раціональний вибір у сучасному політичному процесі характеризується дихотоміями, його ускладнює процес медіатизації політики, внаслідок чого з'являється небезпека «втечі від вибору». Це одна із найбільших загроз для демократизації політичного процесу в Україні, подолати яку можливо лише впровадженням раціональних дебатів.

Список використаних джерел

1. Духневич В. Психологічна готовність до політичного вибору. *Соціальна психологія*. 2004. Випуск 2 (4). С. 70-76.
2. Духневич В.М. Проблема готовності до політичного вибору. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2005. Випуск 12(15). С. 151- 161.
3. Індивідуалізм методологічний. *Велика українська енциклопедія: електронна версія*. URL: https://vue.gov.ua/індивідуалізм_методологічний
4. Фромм Е. Втеча від свободи / перекл. з англ. М.Яковлева. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 288 с.
5. Яковлев Д. В. Дискурс вітчизняних медіа щодо країн Балтії. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2020. № 26. С. 82-87. URI: <https://hdl.handle.net/11300/16496>
6. Яковлев Д. В. Соціологія політичного вибору: контури теорії. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 10. С. 194-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2016_10_55
7. Kroytor A. V., Yakovlev D. V. Post-election situation in Ukraine: changing faces or ideological transformations? *Contemporary issues of the world community and the role of social sciences in ensuring its development : collective monograph / A. V. Kroytor, D. V. Yakovlev, S. V. Kutsepal, O. M. Yeremenko, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2020. P. 1-29*
8. Uwizeyimana D. E. The politics-administration dichotomy: Was Woodrow Wilson misunderstood or misquoted. *Journal of US-China Public Administration*. 2013. № 10(2). P. 165-173.

Веніамін Білий,

аспірант кафедри політичних теорій

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д. політ. н., проф. Д.В. Яковлев

Політичні дебати у сучасному політичному процесі

Інформаційна революція, яка відбувається у глобальному масштабі, впливає на усі без винятку соціальні простори та відносини. Сучасний політичний процес трансформується під впливом комунікативних технологій, інтернет-комунікацій, політичних шоу. Однією із характеристик сучасного